

og idag giver disse protokoller således direkte mulighed for at lave komparative bystudier.

Mulighederne er mange i dette materiale. Det eneste, benytteren imidlertid må gøre sig klart, er, at bevaringsgraden fra toldsted til toldsted er meget forskellig samt, og det må ikke skræmme den interesserede, at materialet er enormt.

Vi er imidlertid mange, der ser frem til de efterfølgende tilsvarende publikationer fra de øvrige landsarkiver. Målet må være en komplet landsdækkende række toldregistraturer.

Henrik Fode

De nørrejske branddirektorer indtil 1872. Oversigt over arkiverne under Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger. Ved Harry Christensen. (Landsarkivet for Nørrejylland, 1985). 132 s. ill., kr. 82,00 + porto.

Den foreliggende registratur giver indledningsvis en kort historisk redegørelse for brandforsikringens historie på landet indtil 1872, både den offentlige og private. Dernæst følger en redegørelse for indholdet af oversigten, hvor der gøres opmærksom på, at ikke alle ejendomme på landet kan findes her, idet der ikke var forsikringstvungne, samt at Alm. brand ikke var ene om at forsikre landbygninger i Jylland før 1800 og efter 1853. Desuden er ikke alt materiale bevaret, men hvor dette er tilfældet, er der søgt givet henvisninger til, hvor materiale i andre arkiver kan udfylde hullerne. Måden hvorpå oversigten er opbygget beskrives dernæst indgående, samt hvad materialet kan bruges til. En yderligere udbygning af dette gives i en detaljeret gennemgang af arkivmaterialets typer, hvordan disse er indrettet og hvad de indeholder af

oplysninger. Endelig afsluttes indledningen med en gennemgang af supplerende materiale vedr. brandforsikringen og en litteraturliste. Efter oversigten over de nørrejske branddirektorer arkiver, som forøvrigt har nogle gode oversigtskort over branddirektorerne, følger to registre: sogneregister til forsikrings- og taksationsprotokoller og register over herredernes tilhørsforhold til branddirektorerne, der gør det meget let at finde rundt i registraturen. Den foreliggende bog giver en overskuelig indgang til dette enestående kildemateriale, som brandforsikringer er, til studiet af bygnings-, ejendoms-, bebyggelses- og slægtshistorie, og kan kun anbefales på det varmeste.

Henrik Vedel-Smith

Inger Dübeck: *Statsmagt og arkiver. Det offentlige ret til arkivalier.* (Udg. af Rigsarkivet. GEC Gads Forlag, 1982). 178 s., 134,20 kr.

Der findes ikke megen litteratur på dansk som arkivret, og den der findes er på det nærmeste skrevet af forfatteren til denne bog, der må opfattes som en fortsættelse af »Dansk Arkivret« fra 1980. Det kan sådan set undre, for emnet er uhyre centralt, for ikke blot historikeren har behov for at vide efter hvilke regler offentligt dokumentationsmateriale bliver bevaret men også juristen må have tilsvarende interesse i at vide, hvilke retsregler der gælder for historiske dokumenter i privateje.

Det påpeges, at historisk er retten til at holde arkiv blevet opfattet som en majestætsrettighed eller en statslig højhedsmagt, som det bliver sagt. Staten skulle nemlig sikre en vedvarende bevisfunktion. Ikke blot hviler statens ret til sine arkivalier således på offentligretslige principper, men, påpeges det,

tillige også på almindelige privatretslige ejerbeføjelser. Denne konstatering fører frem til en af bogens hovedkonklusioner og teser: Statens og arkivernes vindikationsret, hvilket på almindelig dansk vil sige arkivernes krav på uden erstatning at få afleveret offentlige arkiver, der er kommet i privat besiddelse. Dette tema underkastes en særdeles grundig behandling, og belyses gennem en lang række eksempler fra så vel ind- som udland.

I slutkapitlet behandles spørgsmålet om statens muligheder for at erhverve eller sikre historisk værdifulde private arkivalier. Der peges naturligt her på godsejeres og lensbesidderes ofte meget værdifulde arkiver, der svæver i et vanskeligt juridisk tomrum, selv om lensloven fra 1919 pålagde ejerne at stille deres samlinger til disposition for almenheden. Det anføres også, at samme lov indeholdt en bestemmelse om, at arkiverne skulle forblive i landet. Inger Dübeck påpeger således, at der tidligt har været tilløb fra statens side til at sikre historiske kulturværdier. Hun konkluderer, at denne lovhjemmel burde udvides med henblik på sikring af private historisk værdifulde arkivalier.

Til slut skal det påpeges, at bogen suppleres med vigtige love fra ind- og udland, der alle har det til fælles, at de vedrører retsregler omkring arkivalier. Lovstoffet rækker langt i tid: fra Chr. V's Danske Lov til et svensk regeringsforslag om forbud mod udførsel af visse ældre kulturværdier fra 1981/82.

Med denne bog, er der fremlagt et værdifuldt grundlag for videre drøftelser til sikring af historisk arkivmateriale. Bogen afdækker ikke blot et vigtigt emne, men fremlægger også i det nævnte lovstof eksempler på udenlandske løsninger. Der er således i bogen ikke blot masser af tankevækkende stof for arkivfolk og historikere, men også for kulturpolitikere.

Henrik Fode

Peter Terkelsen og Otto Steen Due (red.): *Lexikon Mediae Latinitatis Danicae*. Fasciculus I: A-axis. (Aarhus universitetsforlag, 1987). 69 s.

Franz Blatt, der bl.a. har vist sin suveræne kunnen indenfor middelalderlatin med sin store kommenterede ordbog til Saxo, og som var en af Europas mest fremtrædende forskere indenfor sit felt, var initiativtager til det af Union Academiques i begyndelsen af 1930'erne startede ordbogsprojekt, omfattende en indsamling af ordskatte fra den fælleseuropæiske arv af middelalderlatin. Som professor ved Århus Universitet var han inspirator, kontaktperson og tilsynsførende for redaktionsarbejdet til dette lexikon, der skulle afløse DuGange fra midten af 1800-tallet, og det er helt naturligt at han står som auctor til dette værk. Grundlaget for nærværende glossarium er alle hidtil udgivne middelaldertekster fra Danmark, men man skal ikke opfatte begreberne »dansk« og »middelalder« restriktivt, da excerperingsarbejdet også har omfattet materiale af ikke dansk proveniens som f.ex. pavebreve, klosterregler m.v. Indsamlingsarbejdet har omfattet mere end 200 kildeamplinger og værker fra den ordrige Saxo til de mere litotetiske indskrifter på danske kirkeklokker – »Inscriptiones campanarum«. Første hæfte omfatter A-axis og vi får at vide, at Saxo bruger ordet axis = område, egn og hvornår ordet *annonna* anvendes i sin betydning korn på mark eller korntiende, bare for at nævne et par eksempler, naturligvis har man ikke plads til ordenes etymologi.

En stor stab er fulgt i Blatts fodspor med Bente og Holger Friis Johansen i spidsen samt med Peter Terkelsen og Otto Steen Due som redaktører efter 1980, en selvfølge er at man har brugt